

Šebelová, Zuzana

Otonská dynastie, Itálie a Svatá říše římská

In: Šebelová, Zuzana. *Stručné poznámky k Úvodu do dějin a kultury Itálie : (V.-XIX. století)*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2014, pp. 23-26

ISBN 978-80-210-7073-8; ISBN 978-80-210-7076-9 (online : Mobipocket)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131738>

Access Date: 19. 03. 2025

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Otonská dynastie, Itálie a Svatá říše římská

Významným východofranským králem ve druhé polovině 10. století byl Ota I. ze saské dynastie, zvaný též **Ota I. Veliký**, který se vyznamenal mj. úspěšným bojem proti Maďarům. V roce 951 podnikl tažení do Itálie a zmocnil se Pavie. Byl vdovec a oženil se s **Adelheid**, dcerou Rudolfa Hornoburgundského, vdovou po Lotharovi z Provence, které hrozilo, že bude proti své vůli provdána za Adalberta, syna italského krále Berengara II. Ivrejského (950–963). Ota získal nad Berengarem a Adalbertem mocenskou převahu a učinil z nich své vazaly.

Berengar a Adalbert neustále ohrožovali papeže **Jana XII.** (původním jménem Oktavián, syn Albericha II., papežem byl v letech 955–964). Ota I. se tedy po dohodě s papežem vydal s vojskem opět do Itálie, Berengara porazil, obsadil Pavii, vtáhl do Říma a začátkem roku 962 byl i s manželkou Adhelaïd korunován na císaře. Jeho původní východofranská říše byla povýšena na **Imperium Romanum** a stalo se z ní ústřední mocenské centrum tehdejší Evropy. Dokumentem *Privilegium Ottonianum* Ota potvrdil karolinské donace papežům v oblasti Říma a okolí; území bývalého ravennského exarchátu však spravoval přímo sám. Také si zajistil císařská práva v Římě a vliv při volbě papežů. Vypukla proti němu dvě povstání vedená římskou aristokracií, obě však potlačil. Papeže Jana XII. sesadil, na jeho místo během synody v roce 963 dosadil „protipapeže“ Lva VIII. (963–965). Římané museli přísahat, že v budoucnu si už nikdy nezvolí papeže bez císařova schválení. Když však Ota z Říma odjel, Římané povolali zpět Jana XII., který se pak krutě mstil svým protivníkům.

Roku 967, v době pontifikátu papeže Jana XIII. (také on pocházel z rodu Theophylaktů neboli Tuskulských; zřejmě byl synem Maroziiny sestry Theodory a šlechtice Giovanniho Crescenziho), císař opět přitáhl do Říma, aby potlačil další povstání, které ohrožovalo papeže. Syn Ota II. byl při té příležitosti (o Vánocích 967) korunován spolucísařem.

Vývoj feudálního systému v době vlády otonské dynastie: moc královská byla omezena na určité území, král byl korunován a pomazán biskupem – stával se tak „králem z milosti Boží“; kdo by se protivil králi, protivil by se samotnému Bohu. Povinnosti krále: vykonávat spravedlnost, razit mince, být hlavou feudální aristokracie aj. Císařská koruna pak symbolizovala univerzální moc, byla udělována papežem, císař měl také titul „pán světa“, jeho imperiální snahy tedy byly legitimní a posvěcené. O volbě císaře rozhodovali tzv. velcí voliči z řad vlivné světské i církevní aristokracie.

Ota I. nadále pokračoval v tendenci podporovat ve městech biskupy a udělovat jim feudální výsady i na úkor světské aristokracie, kterou se naopak snažil navzájem znesvářit

a tím oslabit. Povinný celibát příslušníků církve přitom zaručoval, že nedojde k dělení majetků a lén udělených biskupům, a že tyto zůstanou stále v rukou krále. Diecéze vedli lidé, kterým císař důvěřoval, za to jim uděloval šlechtické tituly, léna, imunity (práva, která vymezují vztah obyvatel k biskupům a chrání je před světskými feudály); dále jim propůjčoval tzv. regálie neboli královská práva: nejvyšší soudní pravomoci, těžba kovů, kontrola výběru daní, ražba mincí, právní kontrola nad městy, investitura konzulů, právo lovu apod. Silná pozice biskupů ve městech postupně napomáhala větší autonomii měst a rozvoji municipálního zřízení. Právě od dob Oty I. měli němečtí císařové velký vliv na obsazování úřadů biskupů a opatů; tento vliv bude větší a trvalejší v Německu, naopak v Itálii kvůli tomu později dojde ke střetu s papežstvím – tzv. boj o investituru.

Sociální poměry, rozvoj měst a venkova: město jako sídlo biskupství se stává feudálním panstvím, rozšiřuje se směrem na venkov ovládaný světskými feudály (většinou gótského, langobardského nebo franského původu), kontroluje okolní cesty. Biskupové mají zájem města opevnit a bránit. Jelikož se tak města stávají bezpečnějšími, vracejí se do nich řemeslníci a obchodníci, kteří v dobách barbarských nájездů (v 5.–8. století) nacházeli útočiště na venkovských statcích – *villae*). Do měst se stěhuje i drobnější šlechta – život ve městě je pohodlnější a naskýtá se možnost vymanit se z vlivu velké šlechty. Mnoho příslušníků šlechtických rodů může ve městě hned od počátku vykonávat nejvyšší funkce. Svě domy šlechtici budují jako hrady, vnášejí do města řadu zvyklostí vlastních feudální třídě. Do měst se na druhé straně stěhuje i chudé venkovské obyvatelstvo, které se tak vymaňuje z poddanství. Ke změnám dochází také na venkově: šlechta usídlená ve městech nadále vlastní pozemky na venkově, ty jsou pak pronajímány tzv. kolónům, kteří majitelům půdy odvádějí naturálie, avšak nejsou nevolníky, což je motivuje k intenzivnějšímu obdělávání půdy. Kláštery i obyvatelé měst investují do rozvoje venkova (budování zavlažovacích kanálů, izolovaných usedlostí – dvorců zvaných *cascine*).

Otoni měli v plánu získat sňatkem Oty II. s byzantskou princeznou jižní Itálii včetně Gaety, Neapole a Amalfi, které se z přímého byzantského vlivu postupně samy vymanily. Pak by si Otoni snadněji podřídili také langobardská území Benevento, Capuu a Salerno. Ota I. zamířil na jih do Puglie, kde se dostal do konfliktu s Byzancí. Předmětem sporu byla právě císařská svrchovanost nad langobardskými knížectvími Capua a Benevento. Císař Nikeforos Fokas požadoval nejen Capuu a Benevento, ale také Řím a Ravennu. Teprve převrat na byzantském trůnu v roce 970 přinesl smír. V roce 972 se Ota II. v Římě oženil s princeznou Theophano, neteří císaře Ioanna Tzimiska (Jan I.). Ota I. zemřel po návratu celé rodiny do Německa roku 973, pochován je v katedrále v Magdeburku.

Ota II. pobýval delší čas v Německu, mj. kvůli povstání, které vypuklo v Bavorsku. Roku 980 přijel slavně s celou rodinou do Itálie (Ravenna, Řím). Vypravil se na jih ve snaze obsadit Neapol i jiná města a vytlačit z Kalábie rozpínavé Araby. V roce 982 došlo k bitvě v oblasti Capo Colonna (Kalábie, prov. Crotone). Ota II. se svou armádou a za podpory langobardských spojenců se střetl s armádou Sicilského emirátu, které velel emír Abu l-Qasim Ali. Ten v boji padl, ale Saraceni přesto zvítězili. Ztráty byly veliké jak

pro Němce, tak pro Langobardy. Po prohrané bitvě Ota II. našel útočiště u oddaných italských feudálů. Zemřel v roce 983 ve věku 28 let, pohřben je v Římě.

Ota III. (Rex Romanus, Saxonicus et Italicus) byl králem od tří let, jako poručnice za něj vládly matka Theophano a po její smrti babička Adheleid. Samostatně pak vládl v letech 996–1002. Vydal se do Itálie, neboť římské poselstvo ho žádalo, aby dosadil nástupce po zemřelém papeži Janu XV. Ota jmenoval papežem svého příbuzného, čtyřicetiletého Bruna Korutanského, který přijal jméno Řehoř V. Ten pak Otu korunoval císařem v Římě dne 21. 5. 996.

Dosazením německého papeže však svou pozici v Římě Ota III. neupevnil. Sotva se vrátil za Alpy, Římané Řehoře V. vyhnali. Městský prefekt Giovanni Crescentius vzbouřil obyvatelstvo, spikl se s vyslanci byzantského císaře a jako protipapeže dosadili Řeka Jana Philagatha, který byl před tím arcibiskupem v Piacenze. Ota se v tu dobu zdržoval v Cáchách, kde mj. nechal přestavět palác Karla Velikého. Musel tedy nutně odjet znovu do Říma, aby upevnil svou autoritu (na cestu se vydal na podzim 997, Vánoce strávil v Pavii, pak pokračoval lodí do Ravenny, odtam do Říma). V Římě narazil na odpor, Crescentius byl opevněn a následně obléhán v Andělském hradě, Philagathos uprchl. V roce 998 císař Ota III. spolu s papežem Řehořem V. vynesli nad „zrádci“ rozsudek. Crescentius byl popraven, Philagathos byl těžce zraněn, zneuctěn, nahý na oslu hnán městem, pak uvězněn na doživotí v klášteře. Kruté zacházení křesťanů s křesťany bylo v dané situaci omluveno jako „boj proti ďáblu“. Později však, v zápalu zbožnosti, Ota III. svého krutého počínání litoval.

Dalším papežem byl Francouz, rovněž císařův přítel a učitel, Gerbert z Aurillaku, který přijal jméno **Silvestr II.** Byl vzdělaný mj. v matematice, medicíně, hudbě a astronomii. Působil jako opat v Bobbiu, pak jako arcibiskup v Remeši a v Ravenně. Za jeho pontifikátu bylo do křesťanského světa začleněno Polsko (arcibiskupství v Hnězdu) a Maďarsko (arcibiskupství Ostrihomi).

Ota III. se usadil v Římě a zařídil si tam dvůr v byzantském stylu (jako úřední jazyky používal latinu i řečtinu). Používal mj. titul římského konzula a senátora. Chtěl se přiblížit vzoru Konstantina Velikého jako ochránce římské církve. Ota však měl konflikty s německou šlechtou, které vadila jeho náklonnost k Římu i jeho dobré vztahy se Slovy.

Ota III. vnímal novým způsobem vztah mezi osobou císaře a církví a usiloval o obnovu císařství v duchu křesťanských ideálů (Renovatio Imperii). Co se dříve zdálo být příkladné na životě mnichů a biskupů (přísné mravy, zbožnost), ovlivnilo nyní i ideální obraz vládce. Jako císař podporoval církevní reformy a vznik nových řeholí. Udržoval kontakty se sv. Nílem z Rossana v Kalábrii (basilián, zakladatel kláštera Grottaferrata) a sv. Romualdem z Ravenny (zakladatel kláštera v Camaldoli, poustevnický řád kamaldulských). Jeho přítelem byl také sv. Vojtěch (pražský biskup, zakladatel Břevnovského kláštera, stoupenec církevní reformy vycházející z clunyjského opatství; sv. Vojtěch pobýval po určitý čas v klášteře v Římě na Aventinu, zemřel na misii u Prusů v roce 997, pochován je v Hnězdně, kde byl prvním arcibiskupem jeho bratr Radim).

Na přelomu let 1001–2002 v Římě vypuklo další proticísařské povstání. Ota město obléhal, během toho však onemocněl a 23. ledna 1002 zemřel ve věku pouhých 21 let na hradě Paterno poblíž Viterba. Pohřben byl v Cáchách, podobně jako Karel Veliký.

Otovým nástupcem na trůnu byl jeho bratranec **Jindřich II.**, (1002–1024), vévoda bavorský ze saské dynastie; jím pak saský královský rod vymřel. Podnikl tažení do Itálie, kde jeho protivníkem byl **Arduin**, původně markýz **Ivrejský**, kterého si italská šlechta zvolila za krále (svůj titul se v letech 1002–14 marně snažil uhájit). V roce 1004 proběhla v Pavii Jindřichova královská korunovace. I on musel potlačit nepokoje v Římě, kde v roce 1113 probíhal spor mezi Tuskulskými a Crescenzi kvůli volbě nového papeže. Tím se stal proněmecky orientovaný **Benedikt VIII.** z rodu tuskulských hrabat, který Jindřicha II. v roce 1014 korunoval na císaře. Významnou roli tento papež sehrál rovněž v roce 1016, kdy s pomocí Pisy a Janova vyhnal Saracény ze Sardinie, která se pak stala kolonií Pisy. Benedikt VIII. se do bojových operací zapojil také v roce 1022, kdy s pomocí císaře čelil útokům Byzance na oblasti Kampánie a Puglie.

Jindřich II. se při správě německých zemí a italského království opíral hlavně o církve, středisky státní správy byla biskupství. Vlivnou vrstvou byla také drobná šlechta vzešlá z původních obyvatel nebo z potomků Langobardů. Tyto rody získávaly svá léna často od církve, která měla své pevné místo ve feudální hierarchii. Příslušníci drobné šlechty často také zastávali funkce ve správě měst. Již v té době se začínala projevat stále větší samostatnost měst v severní Itálii a zvláště v pádské nížině.

Na koncilu v Pavii, kterému Jindřich II. předsedal (1021), bylo vydáno mnoho dekretů proti nemorálním jevům v církvi, jako např. svatokupectví, nestřídmost, nedodržování celibátu. Jindřich II. byl zbožný panovník, stoupenec tzv. clunyjských reforem. V roce 1146 byl kanonizován.

Literatura:

- KELLER, Hagen. *Otoni: Jindřich I. Ptáčník, Ota I., II., III., Jindřich II.*. Praha: Vyšehrad, 2004, 119 s., [8] s. barev. obr. příl. ISBN 80-7021-733-2.